

MIÉRT GYŐZÖTT SPANYOLORSZÁGBAN A BALOLDAL?

ISMÉT VÉRES ZAVARGÁSOK, gyújtogatás, gyilkosság híre érkezik a spanyol félszigetről hozzánk. A világgözelemény az utóbbi időkben Spanyolországot illetőleg már megnyugodott; tudomásul vette, hogy az első és talán tényleg elkerülhetetlen, de azért nem kevésbé szomorú és sajnálatos kilengések után, amelyek a köztársaság kikiáltására következtek, újabb nyugalmi állapot teremtdött meg, amelyben nyitva állott az út a békés kibontakozás, az alkotó és teremtő munka, az új viszonyokba konstruktív módon való beleilleszkedés előtt. A világsajtó az 1934. évi szörnyű polgárháború óta, ahol ezek és ezek vesztették életüket a belvillongásban: immár csak apróbb csetepatékról tudósított, helyi jelentőségű rendezavarásokról. Hogy azonban ezek a jelenségek nem csupán véletlen és mindig, mindenütt előforduló zavargások, hanem tünetei és egyelőre még csak vihart jelző kirobbanásai valami túlfűtött, de lefojtott és föld alatt tovább szított belső meghasonlásnak és szenvedélynek: ezt csak a beavatottak tudták és látták, csak azok kísérték aggódó figyelőmnél sorozatos egymásutánjukat. Valóban a márciusi választások óta itt kísértének az öt esztendővel ezelőtti rémségek, amikor ölhetett kézzel nézte közvetlen közelből a rendőrség és karhatalom, mint vetnek csóvákat ősrégi templomokra, mint hordanak máglyára felbecsülhetetlen értékű műkincseket, mint tombol az utcákon és tereken a nekiszabadult tömegszenvedély. Vagy újra emlékünke idéződik az 1934. évi polgárháború, amikor fegyverek ropogtak az utcákon és közelharcokat vívtak egymással az egyaránt jól felfegyverzett ellenfelek.

öt esztendő óta, amióta az új spanyol köztársaság kikiáltásának aránylag nyugodt és békés napjaiban megalakult, nem tudott szilárd talajt lába alá találni a nép egyetemessége. Akik akkor az élen állottak kezdve Zamorától, a mai köztársasági elnöktől, le egészen az utolsó jóhiszeműen összeesküvő politikusig, mind abban reménykedtek, hogy a királyság utolsó évtizedeiben szinte már állandósult politikai zűrzavar és egyensúlytalan bizonytalanság végre majd tisztázódik. Mert az kétségtelen, hogy a Primo de Rivera diktatúráját megelőző időszak vesztes zuhanása volt az országnak a lejtőn lefelé, gazdasági, politikai téren egyaránt, karöltve a rendnek és a közbiztonságnak szinte már teljes lezüllesztésével.

Primo de Rivera igazában csak átmenetnek képzelte el uralmát, azt gondolta, hogy csak addig marad az élen, amíg nagyjából

rendet teremt, hogy azután visszaadja megbízását a királynak, átengedje helyét az alkotmányos berendezkedésnek. Azonban vele is bebizonyult az igazság, hogy parancsuralmat könnyebb kikiáltani és megalapozni, mint azt felszámolni. Országának és népének egyik legnagyobb történelmi személye lehetett volna, ha kellő időben köszön le, miután megállította hazáját az anarchia felé vezető lejtőn. Amikor ezt mégis elmulasztotta, amikor évek múltával szinte már végérvényesen akart berendezkedni és nem vette figyelembe az elfojtott ellenzék egyre növekvő hatalmát és befolyását a nép körében: akkor buktatta meg a királyságot.

Hiszen amikor a diktatúra megszüntetése már elkülöníthetlenné vált és a nép nyomása alatt a királynak menesztenie kellett őt, a végzetes a monarchiára éppen az lett, hogy még az elkedvetlenedett jobboldali, monarchista államférfiak is vonakodtak a nehéz helyzetben örökébe lépni és sorra visszautasították a király felszólítását kormányalakításra. Pedig így még meg lehetett volna menteni a királyságot. Alfonz azonban kénytelen volt újra katona-diktátorhoz fordulni, aki még hozzá csak fél-diktátor lehetett, Berenguer tábornok, és ezzel megpecsételődött a trón sorsa.

Az újonnan megalakult spanyol köztársaság előtt számos út állt nyitva, sok olyan, amely egészséges és életerős fejlődés felé is elvezethetett volna. A végzetes hiba azonban már az első lépéseknél, már a megindulásnál történt, amikor helytelen irányba terelődött az egész irányzat, olyan talajra, ahol éppen a nép kitörölhetetlen egyénisége folytán tartósan gyökeret nem verhetett.

Mindez mégis érthető, ha figyelembe vesszük az akkor vezető szerepet játszó egyéniségeket. Kik voltak ezek? Teóriáknak és formuláknak vaskalapos professzorai, akik szinte elméleti, légtüres térben éltek és gondolkodtak. Elvakult és gyűlölködő pártpolitikusok, szocialisták és nyugati összeköttetésekkel rendelkező szabadkőművesek. Ezek egyben mind azonos hitet vallottak: a köztársaság nem az egész nép egyetemességéé, amelynek keretében esetleg majd küzdhetnek a győzelemért világnézetek és pártok, hanem a köztársaság a baloldali.

Annak idején az buktatta meg a királyságot is, hogy az sem úgy tekintette magát, mint az egész nép kifejezőjét, hanem mereven elzárkózott ortodoxiájában. Holott akkor már kialakulóban volt egy másik erőteljes népréteg is, amely ettől különböző világnézetet vallott. Most viszont ugyanezt a hibát követte el az új köztársaság, amikor kitagadta, másodrendűvé alacsonyította azt, amit jobboldalnak lehetne nevezni, ahelyett hogy az egész nemzetet igyekezett volna beszervezni az új keretekbe. Talán különösnek hangzik, de az igazság mégis az, hogy a politika ma másodrendű problémát jelent az átlagember számára. Az átlagember rendet, nyugalmat, politikai tisztázottságot és szabadságot akar. Tehát nagyon könnyen nyerhető meg a köztársaság számára is.

Ezt mulasztotta el az új köztársasági elküvet, amely a baloldal, a szocialisták és legjobb esetben a középpártok részére sajátította ki az új vívmányt. Természetes, hogy a jobboldali katolikus tömegek non nyugodtak és nem is nyughattak bele ebbe a rájuk nézve vég-

zetesen sérelmes elképzelésbe. Viszont az is érthető, hogy miután a baloldal mindjárt megindulásakor e kirekesztőén teljes sikert vívta ki, nem volt hajlandó arról önként lemondani. Itt indult meg a harc a köztársaság megalakulásának pillanatától kezdve egyrészt az új köztársasági gondolatot, tehát a baloldali állameszmét képviselő kormány, másrészt a kirekesztett és kiátkozott jobboldal között.

Ennek a mérkőzésnek, amelynek főfegyvere a propaganda lett, előharcosa és időleges diadalra vivője a fiatal politikus, Gil Robles, a katolikus népvész, szívós energiájú, elsőrendű szervező és agitátor, aki azonnyomban hozzáfogott a munkához. A mai kornak embere, az újonnan kibontakozott spanyol katolicizmus képviselője, akitől távolesik a királyság idejének formalisztikus és sokban mindössze csak külsőségekre és hagyományokra szorító vallásossága. Gondolkodása előterében a szociális gondolat, a szociális tett áll, és nagy részben ez az, aminek hallatlan sikereit köszönheti.

A spanyol katolicizmus egész fejlődésében állandóan nem csupán minden egyebet megsemmisítő többséget jelentett, de egyben maga fölött érezte a mindenkori hatalom pártfogó és támogató erejét is. A legkatoikusabb királyság dédelgetett gyermeke volt, mindent elnyert, amit csak óhajtott és szava, kívánsága döntő. Szinte természetes, bármily sajnálatos is, az ebből következő fejlemény. Miután megszokta azt, hogy mindent önként felülről kap, hogy nincs miért harcolnia, nincs ki ellen védekeznie, nincs szüksége a szervezkedésre: ellanyhult és elerőtlenedett. A külső fény és pompa vagy a szokványos és gépiesen, átöröklöten hagyományos vallásgyakorlat mögött nagy részben elsikkadt a lényeg, formalizmusba merevedett az öntudatos, ha kell, áldozatos hitélet. Az új államforma alatt azonban a dédelgetett kedvencből egyszerre államellenes és üldözendő ellenség lett, ami érthető, ha a köztársaság fent említett fogalmazását vesszük figyelembe. Védekeznie kellett, hogy a minden oldalról jövő nyomásnak ellent tudjon állani. Hogy pedig védekezhessék, ahhoz elsősorban szervezkedni kellett megtanulnia. Itt várt azután igen nagy szerep a mozgékony, ügyes, lelkes Gil Roblesre, a spanyol katolicizmus propagandafőnökére. A köztársaság kikiáltásának pillanatától kezdve az ő kezében futott össze ennek a szervezkedésnek minden egyes szála, ő mozgatta meg a tömegeket azzal a kimondott céllal, hogy a legközelebbi országos választásokon kellő és méltó súllyal képviseltesse népének katolicizmusát.

VALÓBAN MEGLEPETÉST jelentett ez az új választás 1933 december 14-én, amely elsősorban is az ortodox köztársaságpártiakat érintette fájdalmasan. Gil Robles katolikus pártjával úgy vonult be az új parlamentbe, mint annak legerősebb, habár abszolút többséget mégsem jelentő pártja. A jobboldalnak hatalmas sikerű tiltakozása volt ez a köztársasági ortodoxia ellen, amely az új államformát teljesen magának akarta volna kisajátítani. Ezen a választáson bukott meg Martinez Barrio teljesen baloldali kormánya, amely lezárta a fejlődés első fejezetét. Ahhoz azonban, hogy kormányképes többség alakuljon ki, megegyezésekre és pártcsoportosulásokra volt szükség.

Itt döntő szerep háramlott a mérleg nyelvét jelentő radikális pártra, illetőleg annak vezérére, Lerroux-ra, aki az országnak még a régi, monarchikus időkből egyik legjelentékenyebb és legügyesebb politikus. Az ő elhatározásától függött a további alakulás.

Lerroux valóban elhatározó lépésre szánta el magát és átvonult a jobboldal felé, koalícióba lépve a katolikus párttal és az agráriusokkal. Ilyen alapon jött létre az új kormány Lerroux elnöke alatt. Mindhárom párt, rövidebb belső villongások után bár, de mégis úgy döntött, hogy maguk is a köztársasági gondolat mellett vallanak hitet, de követelik a reájuk nézve sérelmes vallási törvények és agrártörvények módosítását.

Most olyan állapot következett be, amely látszólag a jobboldalnak kedvezett, hiszen világszerte mint a jobboldal döntő diadalát mutatták be, de amely mégis előrevetette sötét árnyékát az elkövetkezendő nehézségeknek. A tulajdonképpeni veszély a baloldal szélsőséges és kilengésekre hajlamos vérmérsékletében rejtett és abban a körülményben, hogy az újraéledő szindikalista és anarchoszindikalista szervezetek kész örömmel kapnak mindig az új és új alkalmon, hogy a zavarosban halásszanak, hogy a felforgatásban tevékenyen részt vegyenek. Ismerve ezt a türelmetlen természetet, az ádáz megnemalkuvást, amely végeredményében is csak addig vallja és hirdeti az alkotmányos szabadságot, amíg abból önmagának van haszna, de ellenkező esetben, ha kell, terror segítségével száll vele szembe: előrelátható volt, hogy az új kormánynak igen sok nehézsége lesz az immár ellenzékebe szorított baloldali republikánus ortodoxiával.

Mert a parlamentben tényleg sarokbaszorult ez a baloldal, amely pedig már megízlelte és megszokta a korlátlan hatalmat és sehogyan sem tudta megérteni, hogy egyszerűen el is veszíthette. A koalíciós többség minden újabb tervüket vagy javaslatukat paralizálta, úgyhogy benn, a cortex falai között semmi újabb sikerre nem számíthattak. Természetüket és eredetüket ismerve, hiszen végeredményben is elsősorban a legszélsőbb baloldallal kacérkodó rétegekből, a szervezett szocialista munkásságból kerültek ki: várható volt, hogy más utakon kísérleteznek majd. Hogy újra kivonulnak az utcára, megmozgatják a tömegeket, ha kell, a csöcseléket, amely Spanyolországban oly könnyen mozgósítható, hogy az alkotmányos erőtöbbséggel a tömegterrort állítják majd szembe, zavarokat szítván, sztrájkokat szervezve, a közbiztonságot és ezáltal az új rezsimbe vetett bizalmat veszélyeztetve.

Valóban igen nehéz és súlyos jövőnek nézett elébe az új jobboldali koalíció, élén Lerroux-val, amikor az ország élére állt, hogy megkísérlje más irányba helyezni a politika súlypontját benn a parlamentben, az alkotmányos életben, mialatt kinn az utcán és a felforgató szervezetekben a baloldal tömörült önmaga védelmében, de az integer köztársasági gondolat zászlaja és jelszava mögött.

1933 december 15-étől kezdve egészen az ideai év januárján feloszlott Valladares kormányig, tehát egyetlen ciklus alatt valóban kilenc krízisen, kilenc kormányváltáson esett keresztül az ország aránylag igen rövid idő alatt. Ennek több oka volt, mint azt a későbbi-

ekben majd látjuk. De a legfontosabb a köztársaság elnökének szerepe, illetőleg hatásköre, amelyről külön kell szólnunk.

A köztársasági elnöknek az új alkotmány fölötté messzemenő jogokat biztosított, önhatalmúlag nevezhet ki és bocsáthat el minisztereket még akkor is, ha azoknak szilárd és megingathatatlan parlamenti többségük van. Alább látni fogjuk majd, hogy így kellett a „jobboldali korszak“ alatt Lerroux-nak is kényszerítve lemondania. A házfelosztást illetőleg is széleskörű hatalom van kezében. Az alkotmány 81. fejezete megengedi, hogy elnöksége idején kétszer is feloszlassa a cortezt, azzal az egy megszorítással, hogy a második felosztást utólag az újonnan összetülő cortez előtt igazolnia kell. És ha érveit és indokait a többség nem fogadná el, úgy kénytelen lemondani. Az elnök tehát tettekkel és ténylegesen befolyást gyakorol az alkotmányos életre, sok függ egyéni felfogásától és elhatározásaitól.

Már most Zamora elnök, ez a föltétlenül puritán, igen nagy tehetségű és tudású, komoly politikai iskolázottságú államférfi a köztársasági ortodoxia korának embere. Lelke egész hevével, becsületes meggyőződéssel hívója, képviselője és fanatikusa a köztársaságnak, amely számára mindenekelőtt és mindenekfölött áll. Viszont számos esetből úgy látszik, hogy ő maga is az új eszmék és vívmányok legbiztosabb zálogának, elhivatott megőrzőjének inkább a baloldalt, de semmiképpen sem a kifejezetten jobboldali pártokat és réteget tekinti. A most következő, politikailag oly hányatott korszak idején minduntalan észrevehető aggodó óvatossága és figyelmes elővigyázata, hogy a vezető helyektől, a kormánytól, lehetőleg távol tartsa azokat, akik szerinte nem képviselik tisztán a köztársaságot; tehát idegenkedik a jobboldaltól, a katolikus párttól, Gil Robleséktől. Nem mintha a szélsőséges túlzókkal rokonszenvezne. De mert szeme előtt csak egy lebeg: a köztársaság jövője, amelyet nem bízhat olyanokra, akik nem is oly régen még a király oldalán állottak.

Amikor a következő pár évet tekintjük át, akkor a jobboldal parlamenti többsége és a baloldal utcára kivonult nyugtalankodása mellett ezt a feszültséget is figyelembe kell venni, amely kétségtelenül fennállott kezdettől mindvégig, az egész „jobboldali éra“ alatt a sűrű egymásutánban változó kormányok és Zamora köztársasági elnök között.

Az 1933 DECEMBER 15-I választás nyomán tűnik tehát le a baloldal, hogy helyébe lépjen a jobboldali koalíció a mérleg kiegyensúlyozó nyelvét jelentő radikális Lerroux kormányelnökségével. A fent említettek közül kiviláglik, hogy miért állította össze Lerroux kabinetjét kizárólag saját híveiből, a radikálisokból, holott a koalíció legerősebb pártja a katolikusok voltak. Azonban mégis az egész jobboldal örömmel fogadta még ezt a megoldást is, amelyben bizonyára átmenetet látott. Ámde ugyanekkor kiáltották ki a baloldaliak Lerroux-t árulónak, a köztársaság ellenségének, aki hatalmi vágyból becsapta választóit. Különösen ez a vélemény és ennek mind szélesebb körben való eredményes terjesztése lett később szinte sorsdöntően fontos, mert az idei választások első pillanatban meglepőnek látszó eredménye innen veszi eredetét.

Rövid pár hónap múlva, 1934 januárjában már kénytelen restaurálni Lerrox kormányát, de még így is belebukik egy igen súlyos problémába, amikor a köztársaság elnöke 1934 áprilisában lemondja. Az ok, araiert az elnökkel konfliktusba került és amelynek nyomán a cortex háborgó és viharos viták színhelye lett: az amnesztia-rendelet volt.

Amnesztia-rendelet Spanyolországban, úgy látszik, minden rendszerváltozásnak elmaradhatatlan kísérője. Hiszen most, az idei választások folyamán is ez lett az első tennivaló, és fölötte jellemző Companys volt katalán elnöknek mondása, aki börtönéből újra egyenesen az elnöki székbe került, majd az ott üdvözlésére siető börtönparancsnokának mondotta: Igen, újra itt vagyok, amíg legközelebb majd megint le nem csuknak...

Ezt az 1934-ben hozott amnesztia-törvényt a koalíció hajszolta keresztül a baloldal leghevesebb ellenzése mellett. 1932-ben ugyanis, a baloldal uralmának fénykorában katonai puccs robbant ki, amelyet a köztársaság sikeresen vert le. Az akkor elítélt jobboldali elv- és sok esetben fegyvertársak érdekében követelte a jobboldali koalíció ezt az általános amnesztiát, amelyet többsége folytán meg is szavazott, de amelyet az elnök csak hosszas habozás után, és akkor is csak annak fenntartásával és hangsúlyozásával fogadott el: hogy meggyőződése ellenére, pusztán a béke megőrzése végett szentesíti. Ez volt Zamora első határozott és nyílt állásfoglalása a koalíció ellen, amelyet nyomban rá követett Lerrox elmozdítása, aki a bűnbak szerepét vállalta kényszerítve,

Lerrox utóda kormányának volt kereskedelmi minisztere, Samper lett 1934 áprilisában. Alatta már megmutatkozott a baloldal ellentállásra tüzelő propagandája. A baloldali világnézet harcos fellegvára, Katalónia egyre türelmetlenebbül követelte a szeparációt Spanyolországtól, a baszk függetlenségpártiak is mozgolódtak, összeesküvés hangulat terjedt az egész félszigeten, különösen a fővárosban, azután Asturiában és Katalóniában. Samper korántsem volt harcias és érelyes természet, igyekezett a nehéz helyzetet felszínesen elsimitani, ami természetesen nem elégítette ki, sőt felbőszítette ellene a koalíció szélső jobb szárnyát, ahol tisztán látták a fenyegető veszélyt. A radikálisok viszont, élükön Samper, korántsem akartak érelyesen fellépni a jobboldal óhaja szerint. Ahhoz előbb az kellett, hogy hivatalosan is leleplezzék a kitörés előtt álló forradalmi színezetű baloldali összeesküvést, amely napok múlva elsöpörte volna az egész irányzatot, hogy puccsszerűen és karhatalommal kerítse meg a szélső baloldal számára az uralmat. Ekkor végre Samper is közbelépett, számos letartóztatást foganatosított, de az egyre inkább zúgolódó szélső jobboldalt így sem tudta kielégíteni. Nem maradt tehát egyéb hátra, ha az egyedüli parlamenti megoldást, a koalíciót meg akarták menteni, mint hogy lemondjon. Ez 1934 október i-én meg is történt.

Nagyjelentőségű elhatározás következett ekkor, amidőn a koalíció az elnök nemrégiben kimutatott határozott ellenkezését figyelembe nem véve, újra Lerrox-t emelte a miniszterelnöki székbe, de immár egészen új és úgy az elnök, mint pedig a baloldal szempontjából veszé-

delmes és forradalmi alapokon. Ebben a Lerroxx-kormányban ugyanis mindössze nyolc tárca jutott a radikálisoknak, három másikat Gil Roblesék katolikus pártja kapott, egyet a liberális-demokraták és egyet a függetlenek.

Ez az új helyzet már kétségbevonhatatlanul jelezte az elhatározott jobbrakanyarodást, tehát nyílt megtagadását az alig pár éves köztársasági hagyományoknak. De egyben jeladás volt ez a baloldal számára is, amely egyszeriben fenyegető közelségből látta a megsemmisítésére törő veszedelmet. Szocialisták, szindikalisták és anarchisták, katalán szeparatisták számára egyaránt sürgős lett a döntő és elhatározott közbelépés, úgyhogy egyszeriben fellángolt a forradalom, amely legvéresebb lapjait jelenti az új köztársaság történetének.

Madridban is, de főleg a vidéken, elsősorban Asturiában szinte a földből nőttek ki felfegyverzett szabadcsapatok, csodálatosképpen gépfegyverekkel, sőt ágyúkkal is jól ellátva. Igazi háború volt ez, ahol mindkét részről elkeseredetten harcoltak. A halottak számát pontosan még ma sem lehet megállapítani, de négyezren felül estek el. Hetekig tartott a pacifikálás, amely mindkét részről nagy áldozatokat követelt. Végre is Lerroxx koalíciós kormánya maradt uralmon és elkövetkezett a megtorlás.

E téren már komoly nézeteltérés merült fel a kabinet kebelén belül. A radikálisok lehetőleg enyhéséget akartak tanúsítani a lázadókkal szemben, a szélsőjobb viszont legkeményebb szigort követelt. A végmegoldás olyan lett, hogy senkit sem elégitett ki. Ezek kerültek börtönbe, bár mindössze két halálos ítéletet hajtottak végre, ezek veszítették el állásukat és tisztségeiket, de a jobboldal mindezt keveselte, a radikálisok balszánya sokallta.

Ettől kezdve bizonytalan és ingadozó Lerroxx helyzete a koalíció meglazulása folytán. 1935 januárjában rekonstruálja kormányát, de március 29-én végleg lemond. Zamora elnök az adott parlamenti erőcsoportosulás következtében nem tehet egyebet, mint hogy őt bizza meg a kormányalakítással, de előre is kikötve, hogy a szélsőjobb kikapcsolásával balfelé szélesítse ki új kabinetjét. Ez a megoldás azonban lehetetlen volt. A jobboldal nem volt hajlandó eddig elért eredményeitől tágitani, viszont a Lerroxx-tól balra állók nem merték és nem akarták választóik előtt önmagukat kompromittálni az „áruló Lerroxx” oldalán.

Mert itt már ez játszott szerepet: kompromittálták a köztársaságot, a jobboldal kezére játszották át, véres terrorral törték le az igazi republikánusok „szabadságharcát”: ez lett a jelszó. A baloldali öntudat a forradalmat követő üldözések alatt megizmosodott és kialakult az új helyzet, amely mindenkit választút elé állított: jobb avagy baloldali-e? A középpártok erkölcsi hitele és létjogosultsága szűnőben volt.

Lerroxx nem tudván eredményt elérni, felajánlotta Zamorának, hogy a parlamenti szokásjog szerint bizza meg a legnagyobb párt fejét kormányalakítással. E legnagyobb párt feje azonban Gil Robles volt, a szélsőjobb vezére. Zamora a leghatározottabban visszautasította ezt a megoldást, amely az egész közép- és baloldal előtt egyenlő

lett volna a köztársaság elárulásával. Itt kezdődött meg az elszánt harc Zamora elnök és Gil Robles között.

Martinez Velasco hiábavaló kísérletezése után megint Lerroux alakít kisebbségi kormányt április 3-án, de május 3-án már lemond. Május 6-án azután ismét az egyetlen megoldáshoz fordul és olyan kormányt alakít, amelybe Gil Roblest személyesen veszi be, mint hadügyminisztert és pártjának még hat tárcát ad. Ez új kormány végre kitűzte a jobboldal régi óhaját maga elé, a gyökeres alkotmányrevíziót. A javaslatot már be is terjesztették és talán egész más, bár ismeretlen fejlődést vett volna Spanyolország egész újabb története, ha a koalíció a katalán kérdés narancshéján el nem bukik. Ez a különben fontos és nagyjelentőségű katalán probléma buktatta meg múlt év szeptember 19-én Lerroux-t.

Itt már rohamosan következtek az események, jelezvén, hogy bizonytalanság lett úrrá a politikában is és a lelkekben is. Ez az atmoszféra pedig kiválóan alkalmasnak bizonyult a baloldali propaganda számára. A monarchia volt minisztere, Chapaprieta, tekintélyes pénzügyi szakember következett a kormányon, de egy hónappal később már csúfosan megbukik, mert a nagy port fölvert Strauss-féle pénzügyi botrány végzetesen kompromittálja a radikális minisztereket. A radikális párt és vele a középpártok különben is már gyengülőben voltak, az új botrány, amelyet a baloldali tervszerűen ki is használt az „árulók“ ellen, csak fokozza az elégedetlenséget ellenük. Ezt érzi is a párt, amelynek kebelében, hogy mentsék, ami még menthető, szakadás készül.

Mégegyszer előtérbe lép vezérük, Lerroux, aki Chapaprieta helyébe kerül október végén, de maga Gil Robles helyezkedik vele szembe gazdasági kérdésekben és buktatja meg december 9-én. Ezzel tűnik le, legalább is látszólag jó egyelőre Lerroux, a vén parlamenti róka a közélet előtéréről és ezzel alkonyul le végleg a radikális párt szerencsecsillaga is. Mert ami itt kezdődik, az már kétségtelen és látható átmenet az egészen új irányzat felé.

Zamora elnök nehéz helyzetbe került. Látta, hogy semmiképpen sem sikerül balfelé ternelnie a kormányokat, jobbfelé viszont nem hagyta őket kibontakozni. Megkísérelte tehát az utolsó lehetőséget és kinevezte a teljesen semleges és közömbös Portela Valladarest, látván, hogy a parlament mai összetételében nyugodt kormányzatot csak Gil Robleséknek biztosíthat. Valladares előtt is igen sok nehézség állott. Közben le is mondott, majd másnap, december 30-án ismét átvette az elnökséget.

Ezenközben már elközelgett az új választások kiírásának ideje. Valladares terve Zamora elnökkel egyetértésből az volt, hogy feloszlattja a parlamentet és új választásod irat ki, de úgy, hogy közben három hónap nyugalmi idő teljék el. Erre ugyanis igen nagy szüksége volt a baloldalnak a választási előkészületek végett. Hiszen időben kellett behozniok azt az előnyt, amelyet a jobboldalnak Gil Robles hatalmas szervezetei jelentettek. Ezért napolta el a cortezt ez év januárjának végéig, abban a reményben, hogy majd január végén feloszlattja a Házat és márciusra új választásokat ír ki. A jobboldal azonban azon-

nal átlátta taktikáját és heves ellenlépéseket tett. Mindenekelőtt alkotmányvértéssel vádolták meg az elnököt, akit az alkotmányvédő törvényeszek elé akartak idézni. Erre Portela Valladares belátta a sürgős cselekvés szükségességét és feloszlatta a cortezt, kiírván a választásokat február 16-ára.

A MOST LEZAJLOTT VÁLASZTÁS eredményei általánosan ismeretesek. A hozzájuk fűzött kommentárok azonban megjegyzésre szorulnak. A baloldal hatalmas és döntő győzelmet aratott: ez igazság. A jobboldal megsemmisítő vereséget szenvedett: ez viszont tévedés. Mert ha számszerűleg nézzük az adatokat, akkor is azt látjuk, hogy a kifejezetten jobboldali pártok, elsősorban is Gil Roblesék számban meggyarapodtak. Hogy most mégis a baloldal jutott korlátlan uralomra nem csupán az utcákon, de a cortezben, a politikában is, annak oka egészen másutt keresendő, nem az eddigi jobboldali tömegek elpártolásában a régi eszméktől és ideáloktól.

Ami lesújtó vereséget szenvedett, az a koalíció volt, illetőleg e koalíciónak középső szánya, az úgynevezett középpártok, amelyek segítségével a kifejezetten jobboldali politika eddig is érvényesült. Lerroux láthatólag tényleg elveszítette tekintélyét és befolyását felbomlott, kettészakadt, de még így is felőrlődött pártjában. A nemcsak név szerint, de valójában is radikális elemek nem tudták és jó ideig nem is tudják majd megbocsátani neki azt, hogy a szerintük a köztársaságra kárhozatos jobboldalt támogatta és annak útját egyengette a teljes hatalom felé. Ugyancsak kitorölhetetlen vétké lesz, hogy 1934-ben az akkor nélkülözhetetlen eréllyel törte le a forradalmat. Hogy az a forradalom az anarchiába torkolt volna, erre ma nem gondol a győzedelemittas baloldali közvélemény. Csak azt látja, hogy ez a győzelem már előbb is osztályrésze lett volna, ha a radikális vezér el nem taktikázta pártját a jobboldal felé és azután nem vonultatja fel a döntő harcokban a marokkói gyarmati csapatoktól kezdve egész a hadihajóig az egész spanyol haderőt a forradalom leverésére.

Ezek a tömegek hagyták el seregestől a kompromisszumos középpártokat és legnagyobb részükben a baloldalhoz csatlakoztak. Egészségtelenül hirtelen tehát a balpártok megduzzadása, ami esetleg ismét újabb tömegkiábrándulásnak lehet majd okozója. Viszont joggal néz optimizmussal a jövő elé a jobbpárti politika, amely szívós küzdelmének eredményeképpen újabb, bár csak fokozatos és ezért a többséget még nem biztosító haladást mutat fel.

Nem lehet túlságosan csodálkozni az adott körülmények között azokon az előrevárható kilengéseken sem, amelyek ma rémületet keltenek odahaza és a külföldön egyaránt. A feltüzelt és évek óta mestersegesen uszított tömeg bosszúja ez, bosszú a jobboldal viszonylagos és rövid ideig tartó uralmáért, bosszú az 1934-es forradalom elfojtásáért. Mi sem könnyebb, mint megmozgatni ezt a tömeget a spanyol félszigeten, ahol a mindig lesben álló és csak alkalomra váró anarchisták és szindikalisták, a pistolerók azonnyomban csatlakoznak a tüntetésekhez, hogy kicikjék véres szenvedélyeiket.

Viszont még ezekből az újonnan érkezett jelentésekből is külön ki kell ragadnunk egyet, mint amely hangsúlyozott figyelmet érdemel. Az egyik legdühösebb nap folyamán a tömeg megrohanta a Náción szerkesztőségét és petróleummal felgyújtotta, tönkretette. A Náción még a régi idők maradványa, napilap, amelyet Primo de Rivera alapított céljainak támogatására és eszméinek terjesztésére, még a monarchia idején. Tehát félig-meddig már anachronizmus akkor, amidőn ma a királyság-vagy-köztársaság probléma nem aktuális és el-törpül az egyéb megoldásra váró kérdések és feladatok mellett.

Hogy a csöcselék dühe mégis, minden ilyen alkalmakkor ellene irányul, az csak bizonyítja, hogy még mindig él a lelkekben a bosszú és elégtételvés érzelme a hajdani diktatúra, az elnyomatás ellen. Nemcsak a királyságot, de még a jobboldalt is nemcsak annak idején, de mindmáig sikerült népszerűtlenné tennie széles rétegekben a parancsuralomnak, amelyet az individualista spanyol nép oly fájdalmasan érzett át. Amint előbb már mondtuk: könnyű diktatúrát megvalósítani, de nehéz azt felszámolni és még nehezebb káros nyomait és azok ellenhatásait a lelkekből eltüntetni.

Ha tehát a mai, választások utáni új helyzetet nézzük, úgy azt látjuk, hogy a jobboldali párt időleges, de túlkorán elnyert vezetőszerepét megint elveszítette annak ellenére, hogy fejlődésében nem állt meg, hanem csak fokozatos eredményeket tud felmutatni. Talán szerencsésebb is lett volna számára, ha a hatalomhoz csak akkor érkezik el, ha erre már döntő számbeli fölénye jogosítja. Természetesen ez a múlt választások nyomán kialakult pártcsoportosulásban lehetetlen volt és így erre az útra kellett lépnie.

A baloldal viszont helyreállította a köztársaságot önmaga által megfogalmazott ortodox baloldali képére, újra megtagadván és kizárván elvileg is belőle, távortartván az alkotó munkától a jobboldali és ezért államellenesnek bélyegzett réteget. Ezzel kapcsolatos az is, amikor a baloldali kormányzat, hogy kedvezzen és hízelegjen választóinak, hogy levezesse indulataikat, ölhetett kézzel nézi a rombolásokat és pusztításokat.

Hítünk szerint azonban éppen ezek a körülmények teszik majd lehetővé, hogy a jobboldal ezutáni propagandájában még további sikereket érjen el a jobbérzésű lakosság körében, amely bizonyára elítéli ezeket a kilengéseket. A jelenlegi zavaros helyzet előbb vagy utóbb ki kell, hogy tisztuljon, a szenvedélyek is majd lecsitulnak és remélhetőleg helyreáll majd a rend és az alkotó munka. Ennek van azonban egy előfeltétele, az egészséges jövő spanyol fejlődésnek egy múlhatatlan kelléke és ez: gyökeres újrafogalmazása a köztársasági gondolatnak.

Addig, amíg a baloldal saját tulajdonának tekinti a köztársaságot, amelyből s annak államépítő munkájából számúzni akarja a tőle világnézetileg távolállók: addig nem lesz és nem is lehet megalapozott rend és nyugalom, békés fejlődés, igazi demokrácia és őszinte parlamentarizmus Spanyolországban.

NELLER MÁTYÁS